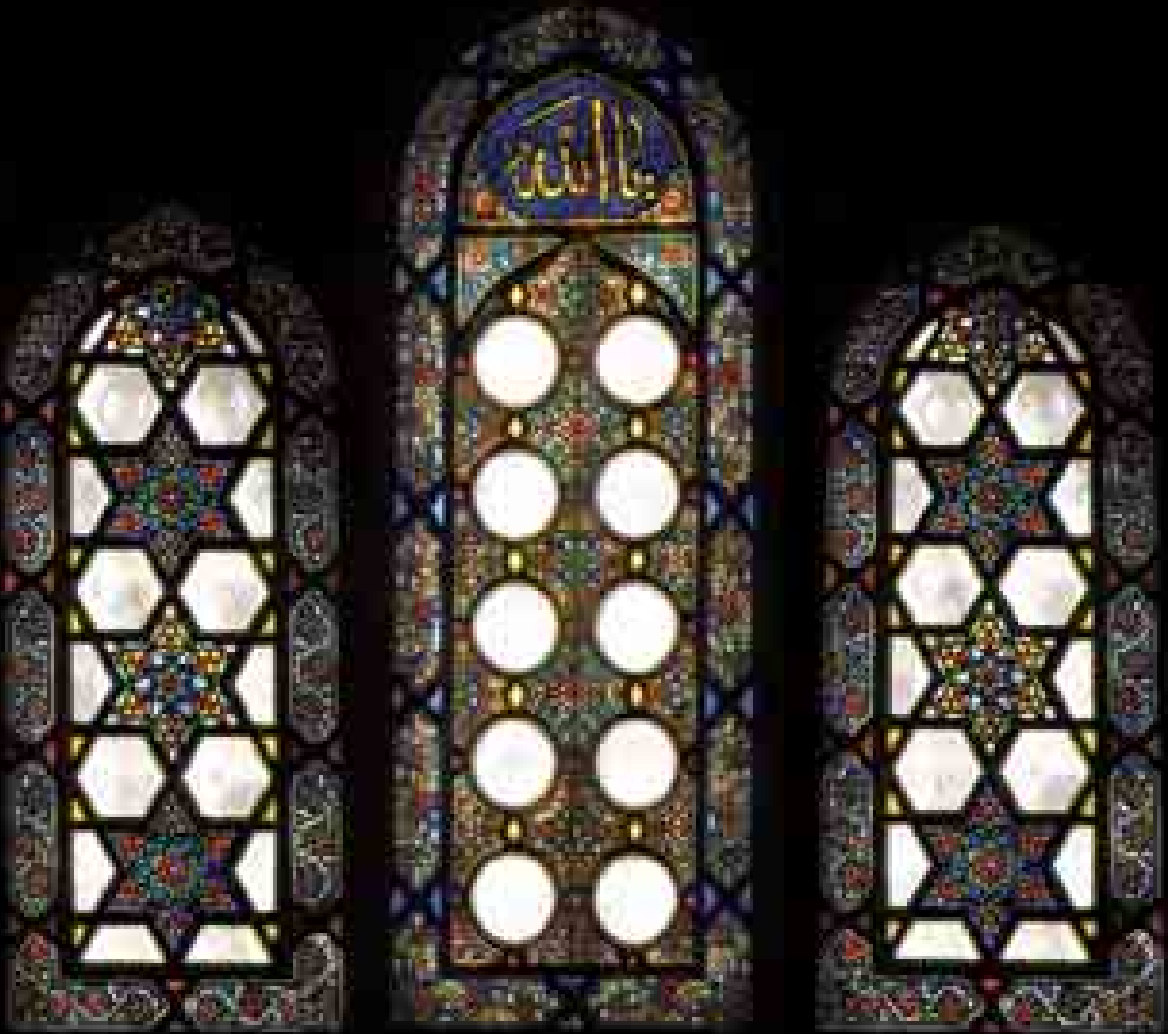

İlim ve Hayat
Prof. Dr. Ali AKPINAR

İslâm'da İlmin Önemi ve Hedefi

“Yalnızca okumak yetmiyor. Neyin nasıl okunacağını bilmek de son derece önemli. Yalnızca akla ve nefse hitap eden maddî şeyleri okumak da yetmiyor. Tek kanatla uçulmuyor. Okuma gönül ve ruhlara da hitap etmeli.”

İlk emri 'Oku' olan bir dinin sahipleri olarak dünyada en az okuyan toplumlar arasında yer almaktayız. Gerçekten de okumuyoruz. Kahvehane sayımız, kütüphane sayımızdan binlerce kat fazla ve bomboş kütüphanelerimize rağmen dolu dolu kahvehaneler! Ülkemizde bulunan bin dört yüz kütüphaneye karşılık, dört yüz seksen bin kahvehane bulunmaktaymış. Girmeye çalıştığımız AB ülkelerinde 7.500 kişiye bir kütüphane düşerken bizde 51 bin kişiye bir kütüphane düşüyor.

Üniversitemiz okumuyor, siyasetçimiz okumuyor, gencimiz okumuyor, yaşlımız okumuyor, halkımız okumuyor. Okuyanları da gayeli ve seviyeli okumuyor! Oysa biz, bir zamanlar kitaplı bir millettik. *Mekke'de inen Kur'ân, en güzel şekilde Mısır'da okunmuş ve en muhteşem bir biçimde İstanbulumuzda yazılmıştı. Matbaanın icadından önce bile bizim sayısı yüz binleri bulan hattatlarımız ve yazma eserlerimiz vardı.*

Toplumumuzda okumaya ve okuyana değer verildiği de söylenemez. Yanlış örnekler ve yanlış yönlendirmeler sonucu okuma, dudak bükülerek geçilen bir meslek olarak algılanıyor. *Okuyup da ne yapacaksın, zengin olmak istiyorsan futbolcu, sanatçı ol daha iyi,* sözleri revaçta. İnsanlar kolay köşe dönmenin basit hesapları peşinde koşuyor.

Öte yandan Avrupa ve Amerika'daki insanların çok okudukları malum. Onların kitap ve kütüphane sayısı bizden kat

kata fazla. Bu insanlar tramvayda, metroda, otobüste ve hatta tuvalette bile okuyorlar.

Bir de madalyonun öteki yüzü var. Çokça okuyan bu insanlarda ahlakî düşüklük haddinden fazla gözüküyor. Aile yuvaları çürümüş ve çökmüş vaziyette. Kurulan aile yuvaları % 50 oranında boşanma riski ile karşı karşıya. Evlilik dışı beraberliklerin sayısında korkunç artış var. Zina, eşcinsellik gibi ahlaksızlıklar her geçen gün yaygınlaşıyor ve resmî boyutlar kazanıyor! Alkol ve uyuşturucu

rinde güya okumuş, mürekkep yalamış pek çok insanın adı, terör, hortumculuk, ahlaksızlık gibi kötülüklerin içerisinde geçiyor...

Tüm bunları görünce insanın, onlar gibi çok okuyan toplum olmadığına sevinisi geliyor. *Okuyup onlar gibi olacağımıza, okumayalım böyle kalalım daha iyi,* sonucuna varıyor.

Hâlbuki okuma, doğruyu, iyiyi, güzeli öğrenme ve onları hayata geçirmeyi sağlamalıydı. Ama gelinen noktada öyle olmadığı anlaşılıyor. O halde yan-

Fotoğraf: Mustafa Nazif

kullananların sayısı hızla artıyor. Zengin fakir arasında korkunç boyutta uçurumlar oluşuyor. Teknik gelişmeler insanları mutlu etmeye yetmiyor. İnsanlar birbirine güvenmiyor. Herkes kendi çıkarını düşünüyor. Kanun korkusu olmasa, insanların birbirlerine yapmayacağı kötülük yok... Bugün dünya üze-

liş nerede?

Demek ki yalnızca okumak yetmiyor. Neyin nasıl okunacağını bilmek de son derece önemli. Yalnızca akla ve nefse hitap eden maddî şeyleri okumak da yetmiyor. Tek kanatla uçulmuyor. Okuma gönül ve ruhlara da hitap etmeli.

Aslında İslâm'ın ilk emri tam olarak okunup doğru anlaşıldığında mesele hallediliyor. Sani'diği gibi İslâm'ın ilk emri salt *oku* değildir. İslâm'ın ilk emri *Yaratan Rabbinin adıyla okudur*. Yani okuma eylemi Yüce Yaratıcı ile irtibatlı olarak başlamalı, en büyük eğitici Rabbin emirleri doğrultusunda olmalı, O'nun hoşnutluğunu kazanmaya yönelik olmalıdır. Allah adına bir okumadır, Kur'ân'ın istediği.

Bu tespitleri yaptıktan sonra İslâm'da okuyup bilgi sahibi olmanın önemi, gayesi ve faziletinden bahsedelim biraz.

İslâm, İlim Dinidir!

İslâm, bilgi temelli bir dindir. Bilinçli Müslüman, bilerek inanan, bilerek konuşan ve bilerek yapan kimsedir. İslâm'a göre ilimle meşgul olmak en önemli ve en faziletli ibadettir. Âlimin

uykusu, cahilin ibadetinden üstündür. İlim adamının mürekkebi de, mücahidin kanı ile eş değerdedir.

Kur'ân, Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Şayet bilmiyorsanız bilene sorunuz, Allah'tan ancak âlimler korkar ayetleriyle ilmin önemine vurgu yapar, ilim öğrenmeye teşvik eder ve gerçek ilim adamlarının tanımını yapar.

Peygamberimiz de pek çok hadisinde bizleri ilme teşvik etmiş, gayeli ilim adamı olmaya yönlendirmiştir:

İlim yoluna girene, Allah cennet yolunu kolaylaştırır. Ameli kendisini geri bırakan kimseyi, soy sopu ileri götürmez. Cennetin yolu, ilim yolundan geçer. İlimle cennet yolunu bulmak ve o yolda kalmaktır önemli olan.

*Ya öğretene ol, ya öğrenene ol, ya dinleyen ol, yahut bunları seven ol. Beşincisi olma, helak olursun.*⁵ Bu veciz ifadesiyle Peygamberimiz, toplumun bütün kesimlerinin ilim eylemi içerisinde olmasını istemiştir. Evet, herkes gücü ve kapasitesi nispetinde bu seferberliğe katılacaktır. Bilenler, öğretici olarak; bilmeyenler öğrenici olarak; öğrenemeyenler dinleyici olarak; ötekiler bütün bu sınıfları sevip destekleyenler olarak bu işte yer alacaktır. Bu seferberlikte yer almayanlar, dünya ve ahirette kaybedenlerden olacaktır.

İlim Allah İçin Olmalıdır!

İlimle meşgul olmak ve ilim sahibi olmak, Alîm olan, ilmin kaynağı olan ve her şeyi en iyi bilen Yüce Allah'ın ahlakıyla ahlaklanmaktır. İlim ne dünyalık elde etmek için ve ne de başkalarına hava atmak için öğrenilir. İlim, Yüce Allah'ın rızasını kazanmak için, Allah'ı doğru bir şekilde tanımak için, Allah'a yaklaşmak için, O'na layıkıyla kulluk yapmak için, O'nun dinini yaşamak ve yaşatmak için öğrenilmelidir.

Doğru bilgiyi amacına uygun olarak öğrenmektir önemli olan. Bunun için ilim yolcuları, Alîm olan Yüce Allah ile, O'nun kitabı ile irtibatlı olarak bu yolda ilerlemelidir.

İslâm'a göre gerçek ilim, sahibine önce Allah katında, daha sonra insanlar katında itibar/saygınlık/değer kazandırır. Meşhur bir Kur'ân duası şöyledir: *Rabbim ilimce beni artır!*⁶ Ayette *ilmimi artır* denilmiyor da *İlimce beni artır* deniliyor. Demek

ki çokça malumat sahibi olmak hedef değildir, asıl amaç öğrenilenlerle kıymetlenmektir. Bu da doğruları öğrenmek ve öğrenilenleri doğru yerde kullanmakla mümkündür.

Bir düşünürümüz gerçek bilim adamını tanımlarken şöyle der: *Âlim, ilmini eyleme dönüştürendir.* Yani gerçek bilim adamı, yalnızca bilgisiyle değil, eylemiyle de kendini ispat edendir. Gerçekten de öyledir. Bilgi, eyleme dönüşürse bir anlam ifade eder. Yoksa, eyleme dönüşmeyen bilgi, sahibi için yüküdür.

Kur'ân'da iki korkunç teşbih vardır: *Soluyan köpek ve kitap yüklü eşek...* Bunlar, ilim sahibi oldukları halde, ilimleriyle amel etmeyenler, ilimlerini doğru yerlerde ve yerli yerince kullanmayanlar içindir.

Onlara şu adamın haberini de oku: Kendisine ayetlerimizi

verdik de onlardan sıyrıldı, çıktı, şeytan onu peşine taktı, böylece azgınlardan oldu.

Dileseydik elbette onu o ayetlerle yükseltirdik, fakat o, yere saplandı ve hevesinin peşine düştü.

Onun durumu, tıpkı şu köpeğin durumuna benzer: Üstüne varsan da dilini sarkıtıp solur, onu bıraksan da dilini sarkıtıp solur.

*İşte ayetlerimizi yalanlayanların durumu budur. Bu kıssayı anlat, belki düşünür (öğüt) alır.*⁷

*Kendilerine Tevrat yükletilip de sonra onun buyruklarını tutmayanların durumu, Kitaplar taşıyan eşeğin durumu gibidir. Allah'ın ayetlerini yalanlayanların durumu ne kötüdür. Allah zalimler topluluğunu doğru yola iletmez.*⁸

Bu ayetler, her ne kadar

Tevrat'ın hükümleriyle amel etmeyenler hakkında inmişse de, Kur'ân'ı anlamayan, onun gereklerini yerine getirmeyen ve ondan yüz çevirenleri de içine alır. Nitekim Meymün b. Mihran şöyle demiştir: *Ey Kur'ân ehli! Kur'ân size uymadan önce, siz Kur'ân'a uyunuz!*⁹

Ben muallim olarak gönderildim diyerek kendisini bizlere takdim eden Peygamberimiz ilim öğrenmenin önem ve hedefini şöyle açıklar:

*İslâm'ı yaşatmak için ilim öğrenirken ölen kimse ile peygamberler arasında bir derece fark vardır.*¹⁰ Hadis, ilim öğrenmenin gayesini, süresini ve faziletini bildirmektedir. Buna göre ilimde amaç İslâm'ı yaşamak ve yaşatmaktır. İlmin süresi, ölüm gelinceye kadardır. Fazileti ise çok büyüktür.

Şair de şu sözleriyle ilim ve sanatın asıl amacını belirtmiştir:

Anladım işi, sanat Allah'ı aramakmış,

Marifet bu, gerisi yalnız çelik çomakmış.¹¹

Yandı kitap dağlarım, ne garip bir hâl oldu,

Sonunda bana kalan, yalnız ilmihâl oldu.¹²

İlim elinde çıra yak da Mevla'yı ara

Bilmek olmak değildir, olma-ya bak olmaya!

İlim Amel Etmek İçindir!

Bizleri ilim öğrenmeye sürekli teşvik eden Peygamberimiz, ilmin eyleme dönüşmesi gereği üzerinde de ısrarla durmuştur. O, Allah'tan faydalı ilim isteyin, faydasız bilgiden Allah'a sığın¹³ buyurmuş; sonra da kendisi sürekli şöyle dua ederek bizlere örnek olmuştur:

Allah'ım, senden faydalı ilim

isterim...¹⁴ Allah'ım, faydasız ilimden sana sığınırım...¹⁵

Faydalı ilim, sahibine Allah ve insanlar katında değer kazandıran, dünya ve ahirette kazandıran ilimdir. O, doğruların doğru bir şekilde öğrenilmesi, gereklerinin yerine getirilmesidir. Faydalı ilim, aydınlatan, yol gösteren bilgidir.

Faydasız bilgi ise, sahibinin boynunda yük olan, Allah katında ona değer kazandırmayan, dünya ve ahirette kaybetmesine sebep olan bilgi yığınlarıdır.

Bu anlayışla hareket eden Peygamberin ashâbı Kur'an'ı yaşayarak öğreniyorlardı. Onlardan biri olan İbn Ömer şöyle diyerek bu gerçeğe dikkat çeker: *Biz Peygamberden on ayet öğrenir, sonra onlarla amel edinceye kadar bir sonraki derse geçmezdik.*¹⁶

Peki, bilgiler niçin eyleme dönüşmez? Sözelimi yalanın yanlış olduğunu herkes bilir, ama birçok kişi yalandan uzak duramaz. İçkinin sağlığa zararlı

ve dinen haram olduğunu da herkes bilir, ama pek çok insan alkolden uzak duramaz. Namazın gereksiz olduğunu düşünen yok gibidir, ama namazı gereği gibi kılanların sayısı oldukça azdır. Örnekleri çoğaltabiliriz.

Bilginin eyleme dönüşememesinin temel sebepleri olarak şunları söylemek mümkün:

Bilinç ve inanç düzeyinin düşük ve zayıf olması.

Bilginin eksik ve yetersiz olması. Cılız bilgi, eyleme dönüşmeden söner gider.

Bilgiyi içselleştirememesi.

Bilginin eyleme dönüşmesi için uygun ortam ve şartların oluşmaması.

O halde bilgilerimizi her zaman/ya da zamanı gelince etkin kılabilmek için, onları yenilemeli, sağlamlaştırmalı, geliştirmeli ve donanımlı hale getirmeliyiz. Bu da gayeli olarak kesintisiz okumaktan, düşünmekten, birbirimizi uyarmaktan geçer.

Dipnot

- 1- 39 Zümer 9.
- 2- 16 Nahl 43, 21 Enbiyâ 7.
- 3- 35 Fatır 28.
- 4- İbn Abdilberr, *Câmiu Beyâni'l-İlim*, I, 63.
- 5- İbn Abdilberr, *Câmiu Beyâni'l-İlim*, I, 151.
- 6- 20 Taha 114.
- 7- 7 Araf 175-176.
- 8- 62 Cuma 5.
- 9- Hâzin, *Tefsîr*, VI, 259.
- 10- İbn Abdilberr, *Câmiu Beyâni'l-İlim*, I, 207.
- 11- Necip Fazıl, Çile, 33.
- 12- Necip Fazıl, Çile, 40.
- 13- İbn Abdilberr, *Câmiu Beyâni'l-İlim*, I, 625.
- 14- İbn Abdilberr, *Câmiu Beyâni'l-İlim*, I, 626.
- 15- İbn Abdilberr, *Câmiu Beyâni'l-İlim*, I, 622.
- 16- *Kenzü'l-Ummâl*, I, 232.